

Piotr Konieczny

„Kształcenie na odległość w szkolnictwie wyższym Hiszpanii”

Streszczenie

Przedmiotem niniejszej rozprawy doktorskiej uczyniono wykorzystanie kształcenia na odległość w hiszpańskim szkolnictwie wyższym. Celem pracy jest ukazanie zarówno stanu obecnego, jak i licznych przemian, jakie zaszły w tej dziedzinie na terenie Hiszpanii. Podjęta problematyka wpisuje się w rozważania wokół praktycznych zastosowań idei edukacji ustawicznej oraz w tradycję polskich badań z zakresu andragogiki porównawczej.

Rozprawa składa się z dziewięciu rozdziałów. Część właściwą poprzedza wstęp, w którym autor uzasadnia wybór tematu, dokonuje przeglądu literatury polskiej i hiszpańskiej oraz prezentuje metodologię prowadzonych badań.

W rozdziale pierwszym podjęto się próby określenia, czym jest kształcenie na odległość. W oparciu o literaturę przedmiotu autor wyszczególnia różne typy edukacji zdalnej. Odnosi się kolejno do rozwiązań bazujących na wymianie korespondencji, do zastosowania radia i telewizji dla potrzeb procesu dydaktycznego, kończy zaś na systemach multimedialnych, w których kluczową rolę odgrywają nowoczesne narzędzia informatyczne oraz możliwości Internetu. W dalszej części rozdziału autor stara się określić rolę jaką w procesie edukacji zdalnej mają do spełnienia nauczyciel oraz uczeń, jakie ich cechy nabierają w tym kontekście szczególnego znaczenia. Z uwagi na fakt, iż praca skupia się na problemach szkolnictwa wyższego, zdecydowano się ograniczyć rozważania do zagadnień nauczania osób dorosłych. Fakt ten ma swoje odbicie w wyborze literatury naukowej, którą stanowią w zdecydowanej mierze prace z zakresu andragogiki. Omawiając zagadnienia edukacji zdalnej odniesiono się bliżej do roli, jaką w procesie dydaktycznym odgrywają odpowiednio zaprojektowane i właściwie dobrane materiały dydaktyczne, zarówno w formie drukowanej jak i audiowizualnej. Również ten aspekt znajduje swoje odbicie w treści rozdziału. Autor rozprawy zdaje sobie sprawę, iż kształcenie na odległość ma swoje uwarunkowania i nie w każdym kontekście prowadzi ono do sukcesu dydaktycznego. W oparciu o analizę literatury zaprezentowano zarówno te aspekty edukacji zdalnej, które niosą wiele nadziei i możliwości, jak i te, które budzą – lub mogą budzić, po niespełnieniu określonych warunków – wątpliwości oraz zastrzeżenia.

Rozdział drugi przedstawia zarys historyczny kształcenia na odległość w poszczególnych regionach świata (Europa, Stany Zjednoczone Ameryki i Kanada,

Ameryka Łacińska i Karaiby, Azja, Australia i Oceania, Afryka). Uwzględniając tematykę niniejszej pracy, szczególną uwagę zwrócono na doświadczenia instytucji uniwersyteckich. Krok ten pozwolił umiejscowić hiszpańskie dokonania w szerszym, międzynarodowym kontekście.

W kolejnym, trzecim rozdziale autor prezentuje uwarunkowania społeczno-historyczne hiszpańskiego szkolnictwa wyższego. Poczynając od przedstawienia ogólnych informacji o kraju, przechodzi następnie do omówienia najważniejszych aspektów tamtejszego systemu edukacji. Posunięcie to pozwoliło osadzić kluczowe dla rozprawy zagadnienia w odpowiednich, tym razem krajowych ramach. W dalszej części rozdziału autor przybliży najważniejsze fakty z historii szkolnictwa wyższego w Hiszpanii oraz omawia jego stan aktualny.

Treść rozdziału czwartego stanowi bezpośrednie odniesienie do zagadnień zawartych w temacie rozprawy, tj. wykorzystania kształcenia na odległość w szkolnictwie wyższym Hiszpanii. Omówienie wybranych przykładów poprzedza prezentacja genezy ww. zjawiska w tamtejszej oświacie. Następnie autor koncentruje swoją uwagę na tych uniwersytetach, które specjalizują się w edukacji zdalnej, opierając na niej swój system dydaktyczny. W kolejnych fragmentach rozdziału zaprezentowane zostały doświadczenia uczelni stacjonarnych, które w tej właśnie formie realizują część swojej aktywności edukacyjnej. W dalszej części pracy omówiono działalność konsorcjów skupiających hiszpańskie szkoły wyższe zainteresowane realizacją wspólnych projektów z zakresu kształcenia na odległość. W końcowych rozważaniach autor porusza kwestię rozwiązań systemowych ukierunkowanych na ewaluację jakości zdalnego nauczania i przyznawania stosownych akredytacji.

Kolejne cztery rozdziały pracy poświęcone są działalności Narodowego Uniwersytetu Kształcenia na Odległość (*Universidad Nacional de Educación a Distancia – UNED*). Instytucja ta od początku swego istnienia, tj. od 1972 r., stanowi o obliczu uniwersyteckiej edukacji zdalnej w Hiszpanii. Geneza jej powstania, struktura organizacyjna, działalność naukowa, aktywność na arenie międzynarodowej to aspekty stanowiące treść rozdziału piątego. Ma on za zadanie pokazać UNED jako instytucję szkolnictwa wyższego, która mimo całej swojej specyfiki, wypełnia szereg funkcji i powinności przypisanych tradycyjnym uniwersytetom.

Treścią rozdziału szóstego uczyniono model dydaktyczny zastosowany przez UNED. W pierwszej kolejności omówiona zostaje rola, jaką w procesie kształcenia odgrywa kadra nauczycielska. Szczególną uwagę poświęca autor zadaniom wypełnianym przez tutorów

w poszczególnych Centrach Stowarzyszonych (*Centros Asociados*). Konsultacje z nimi, tzw. *tutorías*, spełniają bardzo ważną rolę w systemie UNED, stanowiąc wsparcie dla studentów w procesie ich samokształcenia. W dalszej kolejności czytelnik ma okazję zapoznać się z funkcją, jaką UNED przypisuje materiałom dydaktycznym. W przeszłości miały one tradycyjny, drukowany charakter, obecnie wzrasta znaczenie środków audiowizualnych i multimedialnych. W treści niniejszego rozdziału znajduje odbicie fakt, iż od początku swej działalności uczelnia wykorzystuje w procesie dydaktycznym najnowsze rozwiązania techniczne i komunikacyjne. Autor odnosi się tu do zastosowania platformy wirtualnej dla potrzeb edukacyjnych. Osobną kwestią omówioną w rozdziale jest sposób ewaluacji studentów przez UNED.

Kolejny, siódmy rozdział odnosi się szczegółowo do działalności edukacyjnej Uniwersytetu. Jako uczelnia realizująca misję otwartości i niwelowania wszelkich barier w dostępie do wykształcenia, UNED stwarza szansę podjęcia nauki również kandydatom nie posiadającym odpowiednich świadectw czy tytułów. Każda osoba chcąca się kształcić na studiach wyższych, niezależnie od wcześniejszych doświadczeń edukacyjnych, może podjąć kształcenie w UNED. Specjalne Kursy Wstępne mają za zadanie nie tylko uzupełnić ewentualne zaległości, lecz także wdrożyć studentów do właściwego samokształcenia. Po zwróceniu uwagi czytelnika na powyższy aspekt, w dalszej kolejności zaprezentowano ofertę UNED w zakresie studiów licencjackich, magisterskich oraz doktoranckich. Ten trzystopniowy podział, tak charakterystyczny dla europejskiego szkolnictwa wyższego, stanowi ważny element oferty dydaktycznej UNED. Oprócz programów regulowanych przez ministerialne wytyczne, uczelnia adresuje również do swych odbiorców szereg kursów i kierunków będących jej autorską inicjatywą. Oferta ta skierowana jest do osób pragnących podnieść (uzupełnić) swoje kwalifikacje zawodowe oraz rozwinąć własne zainteresowania. Osobnej refleksji poddano ofertę skierowaną do seniorów i szeroko rozumianych społeczności lokalnych. Dwa kolejne podrozdziały koncentrują się na podejściu Uniwersytetu do dwóch grup studiujących. Pierwszą z nich są pensjonariusze zakładów penitencjarnych. Drugą zaś, osoby niepełnosprawne. W obu tych przypadkach model edukacji zdalnej wypracowany przez UNED stanowi szansę na przezwycięzenie obiektywnych trudności i zdobycie wyższego wykształcenia. Ważną składową rozdziału są dane statystyczne, mające na celu dać czytelnikowi pełniejszy obraz prowadzonej przez Uniwersytet działalności edukacyjnej.

Celem rozdziału ósmego jest ukazanie z bliższej perspektywy aktywności wybranych Centrów Stowarzyszonych UNED. Stanowią one integralny element modelu dydaktycznego

wdrożonego przez hiszpańską uczelnię. To właśnie w nich odbywają się stacjonarne konsultacje z tutorami oraz prowadzona jest szeroka aktywność kulturalna. Czytelnik ma okazję zapoznać się z działalnością sześciu Centrów, z których każde zlokalizowane jest na terenie innego regionu (wspólnoty autonomicznej) Hiszpanii. Podobnie jak w przypadku poprzedniego rozdziału, zaprezentowano zestawienia statystyczne odnoszące się m.in. do liczby studentów kształcących się w poszczególnych placówkach oraz – tam gdzie jest to możliwe – ich profilu wiekowego. Źródłem informacji dla autora pracy były oficjalne sprawozdania sporządzone przez poszczególne Centra Stowarzyszone.

Rozdział dziewiąty stanowi swoiste podsumowanie dotychczasowych rozważań. Autor, odwołując się po raz kolejny do działalności UNED, stawia sobie za cel skonfrontowanie modelu kształcenia na odległość z zasadami i postulatami edukacji ustawicznej. Ważnym punktem odniesienia są w tym przypadku koncepcje oraz interpretacje, jakie tej idei pedagogicznej przypisuje literatura andragogiczna. W tej części pracy zaakcentowane zostają ponownie te aspekty kształcenia na odległość w UNED, które autor uznaje za praktyczną realizację idei edukacji ustawicznej.

Właściwą część pracy wieńczy zakończenie, w którym autor podejmuje się próby przeniesienia dotychczasowych ustaleń na grunt polskiej rzeczywistości edukacyjnej. Jego uwaga koncentruje się na możliwym wykorzystaniu hiszpańskich doświadczeń w polskim szkolnictwie wyższym. W finalnej części rozprawy autor wskazuje również te obszary badawcze, które warte są dalszego zgłębiania i prezentowania polskim czytelnikom. Odwołuje się tutaj zarówno do uniwersyteckiej edukacji zdalnej w Hiszpanii, jak i – w szerszym kontekście – do innych ważkich zagadnień związanych z edukacją dorosłych w krajach hiszpańskojęzycznych.

Uzupełnieniem treści niniejszej pracy jest blisko 100-stronicowy aneks, zawierający szereg materiałów nt. działalności Narodowego Uniwersytetu Kształcenia na Odległość (UNED), zebranych w trakcie zgłębiania tematu rozprawy.